

Mair Jacob Kister

(16 Ocak 1914- 16 Ağustos 2010)

Arapça sahasında dünya bilim tarihine önemli katkısı bulunan ve din esaslı bir devlet olarak kurulan İsrail’de gerek üniversitelerde gerekse diğer kurumlarda pek çok araştırmacının Yahudilik’e hizmeti önelemesi sebebiyle, özellikle şarkiyat araştırmaları bu dine hizmet çerçevesinde şekillenmiştir. Ekseriyetle İslâm ilimlerinin ilk dönemlerine yönelik yapılan bu çalışmalarda İslâm’ın kökeninin Yahudilik olduğunu ortaya koymak hedeflenmektedir.

Bu amaçla kurulan Kudüs’teki Hebrew Üniversitesi, pek çok meşhur oryantalistte ev sahipliği yapmıştır. İslâm araştırmaları geleneğini, İslâm’ın Yahudi kökeni teorisi üzerine oturtan ve İslâm’a bu perspektiften bakan J. Horovitz (ö. 1931), İslâm’ın ayıklanmış İbranî kültürü olduğunu iddia ederken bu dinin kökenini Yahudi kültüründe arayan ve bu husustaki görüşlerine yer verdiği müstakil çalışmalar vücuda getiren S. D. Goitein (ö. 1985), derin bir Yahudi geleneği bilgisi yanı sıra Arapça, Latince, Grekçe ve tarih felsefesi birikimini de kendisinde cem eden Berthold Baneth gibi alanında önemli çalışmalara imza atmış çoğu oryantalist Hebrew Üniversitesi’nde görev yapan Doğu bilimcilerinden sadece birkaçını teşkil etmektedir.

Kudüs’te pek çok şarkiyatçının yetişmesinde, Ignaz Goldziher’in 6000 cilt kitabının İsrail Milli Kütüphanesi’ne devredilmesinin rolü büyüktür. Hebrew Üniversitesi’nde görev yapan söz konusu şarkiyatçılarından biri de çalışmalarını daha ziyade İslâm’ın ilk dönemlerine hasretmiş Mair Jacob Kister’dir. Kister, 16 Ocak 1914 tarihinde bugün Ukrayna’da bulunan Galicia’da dünyaya

gelmiştir. Onun doğduğu yıllarda Avusturya-Macar İmparatorluğu'nun bir parçası olan bu bölge birkaç yıl sonra Polonya'ya katılmıştır.

1940'da Hebrew Üniversitesi'nde öğrenime başlayan Kister'in önde gelen hocaları arasında D. S. Baneth ve S. D. Goitein bulunmaktadır. 1945-1946 yılları arasında Beyrut ve Şam'da Polonya hükümeti adına ataşelik yapmıştır. 1949 yılında Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin (v. 412/1021) *Adâbu's-suhbe* adlı eserinin edisyon kritiğini master çalışması olarak hazırlayan Kister'in, Temim kabilesinin İslâm öncesi tarihine dair doktora tezini hazırlamasında H. A. R Gibb ve S. M. Stern ilham kaynağı olmuştur. 1968'da Gideon Goldenberg ile birlikte Tel-Aviv Üniversitesi'nde Arapça Kürsüsü kuran meşhur oryantalist, Hayfa Üniversitesi'nde de Arapça kürsüsü kurucuları arasında bulunmaktadır.

Birkaç yıl the Arabic Poetry Concordance projesine iştirak eden Kister, *Israel Oriental Studies* ve *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* dergilerini kurmuştur. "Cahiliyyeden İslâm'a" adlı seminerlere de katılan Kister, 1940'lı yıllarda Max Schloessinger ile birlikte çalışmaya başladığı, Ahmed b. Yahyâ Belâzurî'nin (v. 279/892) *Ensabu'l-eşrâf* adlı eserinin edisyon kritiğini, 1971 yılında yayımlamıştır. 1975 yılında the Israel Academy of Sciences and Humanities teşkilatına katılan Kister, 1981 yılında, her yıl İsrail Bağımsızlık Günü'nde takdim edilen Büyük Onur Ödülü'nün de sahibi olmuştur. Başarıları birçok ödülle mükâfatlandırılan oryantalist, 1984 yılında beşerî bilimler alanında Rothschild Ödülü'nü, 1992 yılında ise Hebrew Üniversitesi tarafından takdim edilen Solomon Bublik Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

İsrail'de özellikle hadis ve sîret alanındaki çalışmalarıyla tanınan Kister, büyük bir yekûnu makale ve edisyon kritiğin teşkil ettiği seksenden fazla çalışmaya imza atmıştır. Master çalışması olarak hazırladığı es-Sülemî'ye ait eserin edisyon kritiği *Adabü's-suhba*, yine edisyon kritiğini yaptığı Belâzurî'nin *Ensâbü'l-eşrâf*, Ahmed İdris ile birlikte edebî ve tarihî metinlerden derleyerek hazırladıkları *al-Mujtana* Arapça kitapları arasında sayılabilir.

Kister'in müstakil telif eserlerinin yanında, hazırladığı derleme çalışmaları arasında ilk dönem Arap kaynakları ile yayınlanmamış el yazmalarına dayanan ve Arap yarımadasında yaşayan kabilelerin yaşantısı, birbiriyle ilişkileri, ortaya çıkan yeni dine ve gerektirdiklerine adaptasyon sürecine dair çok sayıda bilgi veren makaleleri bir araya getirdiği *Society and Religion from Jahiliyya to Islam* adlı çalışmasından başka câhiliyye devrinden İslâm'a geçiş sürecini ele alan makalelerden müteşekkil *Concepts and Ideas at the Dawn of Islam*'ı ile muhtelif konulara dair çeşitli dergilerde yayınlanmış makalelerini topladığı ve farklı

üniversitelerden hocalar tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş makalelerin yer aldığı *Studies in Jahiliyya and Early Islam* isimli eserleri zikredilebilir.¹

İsrail'de birçok şarkiyatçının yetişmesine katkıda bulunan Kister, gerek araştırmalarında gerekse makalelerinde müstakil bir hadisi ele alarak derinlemesine araştırma ve yorumlar getirme yolunu takip etmesi sebebiyle tek hadis şerhçiliğinin temsilcilerinden sayılmaktadır. Hadislere dair yaptığı şerh ve yorumlarda zaman zaman hadislerin güvenilirliği ile hadis malzemesinin temelde Yahudi kültüründen etkilendiğine yönelik şüphelerini dile getirirse de Kister, bazı hadisleri nispeten erken dönemlere tarihlendirebilmekte veya erken tarihli hadislerin varlığını kabul edebilmektedir.

Kister'e göre incelenen hadisin tasnif dönemi eserlerinden birinde yer almasından ziyade rivâyetin ilk kez yer aldığı kaynağı tespit etmek önem arz etmektedir. Zira bu kaynak tespit edilirse hadis ile o dönemin tarihî, sosyal, kültürel olayları arasında bir paralellik kurulup hadisleri tarihî bir zemine oturtma imkânı elde edilecektir. Nitekim bu tutum genel olarak müsteşriklerin hadisleri tarihlendirme metotlarının bir tezahürüdür. Söz konusu yaklaşımının bir sonucu olarak Kister, kullandığı rivâyetlerin tahrîcini yaparken ne kronolojik sırayı ne de muhaddislerce kabul gören itibar sırasını dikkate almaktadır. Bir taraftan hadisin ikinci dereceden kaynaklardaki yerine işaret etmekle yetinerek birinci derecedeki kaynaklardaki yerlerine referans göstermemekle Buhârî ve Müslim'in otoritesine itibar etmediğini izhâr eden Kister, öte taraftan söz konusu eserlerde kendi iddiasını destekler mahiyette bir rivâyet bulunuyorsa bunu bilhassa gündeme getirmektedir.

Diğer oryantalistler gibi Kister de genellemeci bakış açısının bir tezahürü olarak konuyla ilgili tek bir rivâyetten hareketle, söz konusu rivâyetin özel bir durum ya da belirli bir şahsı muhatap olarak söylenmiş olma ihtimalini göz ardı ederek genel ve bütüncül sonuçlar çıkarabilmektedir. Her ne kadar Kister nasıl bir metot izlediğini net bir şekilde belirtmese de çalışmalarının geneli bu konuda birtakım ipuçları vermektedir. Genel itibarıyla Müslümanların hadis kaynaklarına yaklaşımını önyargılı bulan Kister, Müslümanların otorite kabul ettiği kaynaklara eleştirel bir tavır sergilemekte, geleneksel cerh ve ta'dîl metotlarını yetersiz görmekte ve hadisleri tarihlendirmede hadis dışı malzeme kullanmaktadır. Ayrıca Kister, araştırmalarında genellikle muhaddislerce zayıf kabul edilen ya da tasnif sonrası eserlerdeki rivâyetleri kullandığı gibi hadis metinlerini hadis dışı kaynaklardan edindiği bilgiler ışığında değerlendirmekte, kendisinin kullandığı ve çoğunlukla menkıbe olma özelliğine sahip haberleri nadiren sorgulamaktadır. Genellemeci yaklaşımının tezahürü olarak da Kister, aidiyetleri şüpheli bazı haberlerden hareketle hadislerin çoğunun sonraki asırlarda uydurulmuş olabileceği kanaatini taşımaktadır.

¹ M. J. Kister'in akademik çalışmalarının listesi için bakınız: www.kister.huji.ac.il

Tespit edilebildiği kadarıyla çalışmalarında sergilediği nispeten objektif tav-
rı ve meseleleri delilli bir şekilde sunması ile dikkat çeken Kister, İsrail’de hadis
ve ilk dönem İslâm tarihi sahalarında etkin bir şahsiyettir. Onun hadis malze-
mesine oryantalistik bir bakış açısı ile yaklaştığı gerçeği göz ardı edilmemekle
birlikte hadis ilmine modern dönemde hayli katkısı bulunan oryantalistlerden
biri olduğunu söylemek imkn dhilindedir.

Rabia YANAR

M Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, İSTANBUL